

דוד שחר: לואידור לואידור

מוקדש ליהודה

בבוקר בבוקר בשביל העולה מוואדי־קלט בואכה גבי־מוסא תפסו בריונים ערבים מאנשי כנופייתו של אבו־עיסא את לואידור השתקן, התעללו בו, ולבסוף כרתו לו את השפכה. שני רועים ערבים מן הכפר אבו־דיס, שהיו בדרכם אל הנחל, ניסו לעצור בהם. הם העידו עליו שהוא קדוש יהודי. על כך השיבו להם אנשי־הכנופיה, "הדא מוש ולי יהודי אלא ג'אסוס צהיוני" – לאמור אין זה קדוש יהודי אלא מרגל ציוני – גם התרו בהם לבל יהינו להתערב בעסק לא להם. הרועים שנמלטו מן המקום סיפרו את הדבר לגזיר היווני מן הפנסיה היוונית שבכפר אל־עזאריה שנמצא במכונית של צליינים קאתוליים שהיתה עושה דרכה חזרה לירושלים מביקור במגזרים של כיכר־הירדן. כשהגיעה המכונית למקום נמצא לואידור מתבוסס בדמו חסר־הכרה ואבר־הזכרות הכרות תקוע לו בפיו.

הדבר אירע סמוך לפרוץ מלחמת־העולם השנייה, ואני שמעתי אותו עוד באותו ערב מפיו של פסח השמן, בעל בית־הקפה "קנקן". פסח השמן היה גר באותם הימים מול בית־החולים הממשלתי בסימטה שנמשכה בין רחוב מליסנדה – שנקרא כיום רחוב הליני המלכה – לבין בית־החולים, ובצאתו מביתו לבית־הקפה שמע את כל הפרטים מפי השוער. למשמע אזניו קרס תחתיו, והשוער גרר אותו לתוך בית־החולים, שם טיפלו בו בטיפות של ולריאן. כשוב אליו הכרתו ברח פסח השמן מבית־החולים כל עוד נפשו בו: הוא העיד על עצמו שבו ברגע שהתעורר מעלפוניו הרגיש שהנה שוב הוא מתעלף מריח בית־החולים ולעצם המחשבה שלואידור הכרות שוכב לידו אי־שם באותו בנין. כשנשען על דלפק בית־הקפה וסיפר לנו, עדיין היה דוֹק אפרפר מצעף את לחייו האדומות בדרך־כלל וכעין חיוך של מסיכה מגלה את שיניו הקצרות, הרווחות זו מזו. הוא לא חיך, כמובן, אלא שתמיד נראה היה כמחייך בשעת דיבורו. "ותאר לעצמך", אמר לשותפו יום־טוב העצוב, שהיה עומד לידו ומנגב כלים בתנועות נמרצות ביותר תוך כדי שהיה מאזין לסיפור בפה קפוץ ובעיניים דומעות, "שרק אתמול פגש אותו ברל רבן בשער־יפו". "גם אני ראיתי אותו אתמול", אמרתי לפסח־השמן, אבל הוא לא שם לב לדברי.

ראיתי אותו כאשר נקלעתי לאותה התקהלות משונה ליד שער־יפו. ערבי ארוך ומצומק כורד שהתיפש ונשדף בשמש המדבר וברוחותיו כרע וישתחזה פתח המצודה, ואחר־כך נשא דברו בשם מוחמד שליח האלוהים לפני הקהל המקיף אותו: ערבים עירונים מן העוברים־והשבים וזפנים של חנויות הכיכר ורוכלי המזפרות ופלאחות בסלי הירקות על ראשיהן וסבלים בריתמת אוּפּפּיהם על גבם ומוכרי תמר־הינדי

בחביות נחושת-הקלל הרתומות לבטנם. שתי אנגליות זקנות ממושקפות עמדו על מדרגות-השער, והאחת צעקה לתוך אוני חברתה שהיתה, כפי הנראה, כבדת-שמיעה: "את רואה, דוריס, יש לנו מזל לפגוש סנטון. ההזים המטורפים האלה נחשבים לקדושים, והמוסלמים לעולם לא יפגעו בהם לרעה. חפני, חפני: אולי יתקוף אותך תיכף בולמוס והוא יתחיל לרקוד לפנינו. לפני שבועיים ראיתי בשכם סנטון אחד שכירפר והסתובב ממש כמו סביבון והשמיע קולות נוראים עד שנפל. את לא תאמיני, אבל אחרי שנפל הביאו לו נחש חי והוא התחיל לאכול אותו—אמרו לי שזה נחש ארסי!" מתוך דבריה למדתי שהאירופים מכנים בשם "סנטון" את המשוגע המתנבא שנקרא בערבית "נלי". הגברת לוריא סיפרה לי פעם, בתוך שאר זכרונותיה מימי התורכים, מעשה בוולי אחד שבא לקבלת-פנים מפוארת שערך הפחה התורכי מושל ירושלים. אותו פחה, "שהיה תולה ערבים בשער-יפו על ימין ועל שמאל", שבעונג מופלג היה פוסק מלקות על הקלה שבעבירות, לא העז לסלק מעל פניו את האורח הלא-קרוא, אף שהקונסולים של ארצות אירופה עלולים היו לחשוב להם את חברתו לבזיון ולצאת נעלבים. בשערו הפרוע, בעיניו המשוגעות ובגלימתו המזוהמת, השורצת כינים ופרעושים, התישב הוולי בין הקרואים המקושטים והמבושמים לימינו של הפחה. לא זו בלבד שהפחה הניח לו להסב אל שולחנו אלא גם הכביר עליו מתנות בצאתו. הוולי הזה—הוא היה האחד-והיחיד שזכיתי לראות במו-עיני—לא מילא את משאלות-לבה של האנגליה הזקנה, לא התחיל לפזז ולכרכר גם לא אכל נחש ארסי. הוא רק נשא את דברו בקול עמוק ועשיר ובערבית ספרותית. הערבית המועטת שידעתי לא הספיקה לי להבנת המשא. רק את פתיחת דבריו הבנתי שלא היתה למעשה אלא פרק-הפתיחה של הקוראן שאותו התחלנו ללמוד אז בשיעורי הערבית. "בשם אללה הרחמן והרחום / התהילה לאללה ריבון העולמים / הרחמן והרחום / מלך יום-הדין..." וכן כמה דברים בקשר ל"חורה אל מדינה העיר הברוכה ואל מפה הקדושה ואל ארץ ערב המהוללה רחבת-הידיים..." דיבורי-קדושה חבוטים בנוסח הידוע שלא עוררו בי כל ענין. אך כל עוד נמצאתי בשולי ההמון, מחוץ למעגל, חפשי לפנות לאחור ולהסתלק לי כרצוני בכל אחת מהדרכים המובילות אל מחוץ לחומות, מבעד לשער-יפו או לשער החדש, לא זויתי ממקומי שמא בכל-זאת יתחיל הוולי להציג מעשים זרים ונפלאים.

פתאום הרגשתי שמעגל האדם נסגר עלי, שכבר אני דחוק באמצע המון, מוקף ריח גלימות של פלאחים עם מֶשֶׁב נשימתם. כדי להוסיף על אימת המחנק שמעתי את הפלאח שעמד בדיוק מאחרי אומר לחברו משהו בענין "הוולי היהודי", וכבר ראיתי בדמיוני את כל ההמון הערבי הזה מתנפל עלי—על הילד היהודי הבודד, הזר, שקרב אל הקדוש שלהם.

"אם לא אברח מיד, הם יהרגו אותי", אמרתי לנפשי ופרצתי את מעגל הפלאחים בקלות בלתי-צפויה, כסכין בחמאה: הם פשוט נרתעו תמהים ונבוכים מפני זינוק-הפתע ופינו לי דרך.

אמרתי לצאת מחוץ לחומות בדרך שער-יפו, אלא שבפינת רחוב האפטריארך היווני

המוביל אל השער החדש ראיתי את ברל רבן יושב בבית-קפה קטן ומסתכל בוולי ובקהל שומעיו.

"גם אתה באת לשמוע את לואידור השתקן?" שאל אותי במין זחיחות-הדעת. "מה דעתך על הרעיונות המקוריים שלו?"

שאלתו המדהימה התקשרה אל מה ששמעתי לפני רגע מפי הפלאח הערבי על-אודות "הוולי היהודי": אותו קדוש מוסלמי, אותו סנטון שלמעשי-נפלאותיו מיחלות שתי האנגליות הזקנות, אינו אלא לואידור השתקן, שנעלם מדעתי ומירושלים ומחייה של יעלי גוטקין לפני שנים רבות. זכרתי שפעם סיפר חיים-ארוכים, אחיו של ברל, שבמו-עיניו ראה את לואידור השתקן מסתובב בגלימה של בדווים בשוק של רמלה, ושהגברת לוריא האזינה אז לסיפור הזה—כפי שהיתה מאזינה לכל רעיונותיו הפורחים של חיים-ארוכים—בחיוך של ליגלוג ובתנועת-יד של ביטול.

"מעולם לא הייתי מעלה על דעתי שהוולי הזה הוא לואידור השתקן", אמרתי לברל. "אני גם לא יודע כל-כך טוב ערבית. לא הבנתי בדיוק מה שהוא רוצה ומה הוא דורש מן הקהל".

"בוא ואסביר לך בדיוק מה רוצה לואידור השתקן", אמר לי ברל בחיוך מלוא רוחב שפמו. רוחו היתה טובה עליו ובתנועת-יד הזמין אותי לשבת אל שולחנו. עליצותו השיבה בפני סילון צונן נוכח מראהו של לואידור השתקן שצבט בלבי. ברל זה, שהעיר פעם למראה קבצן ערבי זקן, שנמצא ישן בליל-חורף בסככת פחי-הזבל שמאחרי מטבח-המרפאה: "מה היתה אמא שלו אומרת אילו ידעה שכך יהיה סופו", הוא לא זו בלבד שלא ריחם עכשיו על חברו לואידור השתקן אלא, אדרבה, נמלא מין בדיחות-דעת שובבה. לבי שלי לא רק המה רחמים רבים על לואידור השתקן יותר מאשר על הזקן המצונף בליל-הכפור בסככת פחי-הזבל, אלא גם נפעם אימה סתומה. אילו אחת משתי האנגליות הזקנות הללו—זו ששמעה מפי חברתה שהנה עומד הדרוויש המשוגע הלז להסתובב כמו סביבון, ואחרי שיפול וישמיע קולות נוראים יתחיל לאכול נחש ארסי—אילו היתה היא אמו של לואידור השתקן, איזה כאב חד ונורא היה קורע את לבה למראה מה שקרה לו, ללואידור—הבן-יקיר-לה לואידור, הבן האהוב! שמחה קפצה על אותו זקן כשאמר לה ברל לאחות-הראשית שתכניס אותו לישון בחדר-המיון. לגביו לא היתה הבעיה איך להנעים עליו את לינתו ואת חייו בכלל אלא איך להיפטר ממנו: הסתבר שהוא ערבי מבאב-ח'אן-אל-ג'ית, ובני משפחתו, וכמותם כן גם כל המוכתרים והשייכים ומנהלי ההקדש המוסלמי, נייערו חצנם ממנו, ואילו לואידור—ממבט עיניו שהרחיקו נדוד ברי היה שאילו הופיעה אמו בחבילת בגדי-פאר בידה האחת ובצרור מטבעות-זהב בשניה ואמרה לו, "קת. אלה לך הם. בוא ורחץ, הסתפר, התלבש כאדם מן היישוב ותתחיל לראות חיים, ליהנות מכל תענוגות העולם הזה", היה הוא עונה לה: "מה לי ולך, אשה!" האימה הסתומה, הרוחשת מבעד לכאב הידיעה שאותו נלי פרוע ומצומק בבולאי הגלימה המטונפת אינו אלא לואידור השתקן, נבעה ממבט עיניו. עיניו הבהות, הפקוחות לרווחה, המצועפות דוק אדמדם-לח, הביטו בקהל בלי לראותו במבט שלוח מעולם אחר אל

עולם אחר. נוכח המבט שלא-מן-העולם-הזה ומעמדו של לואידור ועמידתו ולבושו ומראהו, והערבית הספרותית הפורצת מפיו בזעקות ממושכות נקטמות בהפסקות-פתאום בהן היה הקהל עונה בנהם ואומר "אללה אַפּבר...". הצטלצלו באזני דבריו של ברל כליווי בלתי-מתאים, חורג וחורק וחיצוני. התישבתי לצדו של ברל כדי לשמוע מפיו "מה בדיוק רוצה לואידור השתקן", וסיפורו תחת שירגיעני הטילני לתוך מצוקה. דומה היה כאילו במו-עיני אני רואה אדם נצלה חי על גחלים בוערות, ועם שעולה ריח בשרו החרוך באפי אני קורא בעתון כתבה על אותו אדם עצמו שהצית את עצמו מתוך מניעים פוליטיים. כתבה שמרחיבה את הדיבור על כל טעויות-היסוד של אותם מניעים פוליטיים, ופוטרת את הצתת-עצמו-לדעת במשפט אחד שממנו הקורא נמצא למד שאותו להטוט היפה לריגשת ההמונים אינו ראוי אלא לגיחוך. "לואידור", כך אמר לי ברל, "הוא אינטלקטואל פאציפיסט וראציונליסט. כשהגיע לכאן נוכח פתאום לדעת שארץ-ישראל מלאה ערבים. לנו אין בעולם כולו ארץ אחרת, ואין שני עמים שולטים בעת-ובעונה-אחת בכברת-ארץ אחת, ואם אמנם ארץ-ישראל שייכת לעם-ישראל צריכים הערבים להסתלק ממנה. ובכן מה? נקום עליהם ונגרש אותם מפה בכוח? - חס-וחלילה-הרי לא עם פרא אנחנו. השימוש בכוח הוא אבי הרעות שבעולם, וממנו לא תצמח שום טובה ולא יתוקן שום עוול. לא נותר לנו אלא לשכנע אותם שיחזרו מרצונם הטוב לארץ ערב הגדולה ורחבת-הידיים אשר ממנה באו. אבל מי ישכנע אותם? אין ליהודי זכות מוסרית להחליט מה טוב בשביל הערבי, ומה הדרך שצריך ערבי ללכת בה. רק לערבי יש זכות מוסרית להיות מורה-דרך לעם הערבי, ולואידור לא יוכל לשכנע את הערבים כל עוד הוא עצמו יהודי. עכשיו, אחרי שלמד את שפתם ואת מנהגיהם, ואחרי שהתאסלם, ואחרי שמל את בשרו בשנית, ואחרי שעלה-לרגל למכה, ואחרי שחזר ממנה מעוטר בתואר 'חאג', יש לו, ברוך-השם, זכות מוסרית לשכנע את הערבים שיחזרו אל ארץ-ערב הברוכה רחבת-הידיים".

למעשה התווכח ברל רבן עם לואידור השתקן באמצעותי. לואידור היה זועק אל ההמון בערבית, וברל היה עונה לו בעברית לעומתי בקולו המעוך והניחר. הוא לא אמר מלה, גם לא הזכיר אפילו ברמז את פרשת אהבתו הנושנה של לואידור אל יעלי. כנגד זה, תוך כדי טיעון, סיפר לי כמה פרטים שלא היו ידועים לי כלל על מה שקדם הרבה לפרשת יעלי, על עצם הופעתו של לואידור בירושלים. מתי הופיע לואידור בירושלים? לראשונה הופיע לואידור בירושלים שש-עשרה שנים קודם הולדתי בה, לאמור בשנה בה מת לייב טולסטוי. לולא מת הסופר הרוסי טולסטוי לא היה לואידור מגיע לירושלים, ולגבי לואידור שץ מת טולסטוי פעמיים.

לואידור היה אז נער בן שבע-עשרה שגמר אומר בנפשו לעלות לרגל אל מורהו ורבו הנערץ, אל טולסטוי, כדי ליהנות מזיו פניו ולקבל השראה מתורתו. מעיר-מולדתו זלאטופול שבאוקראינה הלך שבועות אחדים רגלי עד יאסנאיה פוליאנה, ומשהגיע לשם נודע לו שטולסטוי מת. כשהיה הוא עושה את דרכו ברגל אל טולסטוי ברח טולסטוי ברפכת מאחזות-ביתו יאסנאיה פוליאנה ומאשתו סוניה ומת בביתו של

מנהל-התחנה בעיירה אוסטאפובו. לואידור לא חזר הביתה. הוא הצטרף לקבוצה של אינטלקטואלים רוסים שיסדו קומונה חקלאית בכפר אחד קטן באוקראינה במחוז יליזאווטגראד כדי לקיים בה את תורתו של טולסטוי, תורת אהבת-האדם ושנאת-הקנין, התורה האוסרת את השימוש בכוח אפילו כנגד הקם עליך להרגך. שם, בקומונה הרוסית, מת טולסטוי בשניה תוך שהיה לואידור מעלעל מפלי משים בכתב-עת שפירסם חליפת-מכתבים עתיקה בין טולסטוי לבין ידידו המבקר הספרותי סטראכוב ועינו נתקלה בשם "קונסטנטין שפירא" שנשתרבב פתאום לתוך הדברים. "קונסטנטין שפירא הקטן הרג את טולסטוי הגדול!" במלים אלו סיפם ברל את מה שקרה לו, ללואידור, כשקרא את המכתב הנושן וקם ועזב את הקומונה שלו והלך לו מארצו של טולסטוי ובא לירושלים. דווקא הוא ק. א. שפירא, הקטן, הטפל, השולי, הבטל-והמבוטל, הוא שהיה עומד מחוץ לשער, כורע ומשתחוה כנגד מעגלות חייו של טולסטוי הסגורים בפניו, ולא הדברים הגדולים, המהותיים לטולסטוי והנובעים מתוכו ומזדקרים לכל עין, כגון מעשה קרקעות אחוזתו או מעשה הבן בלתי-החוקי. בניגוד לכל הרגשותיו ואמונותיו ודעותיו ועקרונותיו, ואחרי כל הלבטים והנפתולים והרעש והצעקה הגדולה, לא חילק טולסטוי את אדמותיו בין האיכרים העובדים אותן אלא הורישן לאשתו ולילדיו, ובכל-זאת הוסיף לואידור השתקן להעריץ אותו. לואידור השתקן הוסיף להעריץ את האיש טולסטוי גם לאחר שנודע לו בזיון הבן בלתי-החוקי. טולסטוי היה שוכב, בתוך השאר, עם איכרית אחת, אשת אחד הצמיתים שלו, והיא ילדה לו בן שנקרא טימופיי. לימים, משגדל הבן טימופיי, עשאו אביו לייב טולסטוי עגלון של אחד מצעירי בניו החוקיים שנולדו לו מאשתו החוקית סוניה, וכמו כדי להינכח באמת הצפונה ב"מעשה אבות סימן לבנים" הסתבר לו, ללואידור, שגם אביו של לייב טולסטוי הוליד בן בלתי-חוקי אשר שימש אף הוא רכב לאחד מבני-המשפחה החוקיים. לואידור שאל את עצמו איך לא נבוך האיש טולסטוי למראה בנו טימופיי שעולה בבגדי-המשרת למושב העגלון ומחפה לפקודת אדוניו, הבן החוקי, ובכל-זאת הוסיף להעריץ את איש-המוסר טולסטוי עד שנזדקר לעיניו פתאום השם קונסטנטין שפירא כשהיה מעלעל באותה חליפת-מכתבים נושנה.

אם כן, באותה חליפת-מכתבים מספר סטראכוב לטולסטוי שהגיע אליו אחד שפירא שנחשב צלם-אמן אף כי מראה של יהודון לו, ומסתבר שאמנם אינו אלא יהודון, "זייד". אותו יהודון מכין אוסף תצלומים של סופרי רוסיה, וכבר צילם את דוסטויבסקי ואת טורגנייב. עכשיו מבקש הוא לצלם את טולסטוי, ולפיכך בא אל סטראכוב כדי לקבל את המלצתו. המלצתו של סטראכוב לא הועילה לו לאותו יהודון. טולסטוי סירב. בתשובתו לא טרח טולסטוי אפילו לזכור את שמו של קונסטנטין שפירא, וסירס אותו ל"פינאר". טולסטוי לא הסכים ש"פינאר" יצלם אותו.

עם קריאה נצבט לבו של לואידור בזכרון מימי ילדותו. הוא היה אז ילד כבן שבע. בערב חזר אביו הביתה ואמר שהמשורר העברי קונסטנטין שפירא מת. אביו ישב ליד החלון ופניו אל השמש השוקעת כשסיפר על המשורר שמת. הוא סיפר שבילדותו אהב קונסטנטין שפירא לקרוא שירים עבריים. בחדר הצר הפונה אל הסימטה החשוכה

הנודפת ריח ביב־שפכים ישב הנער וקרא שירים עבריים שמילאו את לבו אור ושמחה וריחות פריחה של אביב. הוא מצא עצמו ברחובות ירושלים שקמה לתחייה. ראה עצמו בין עמודי־הענק של ארמון המלך עומד ושר לבני עמו משירי ציון. ההמון מקדם פניו בתרועה ובנות ירושלים קושרות זרי־פרחים לראשו. אותו רגע חשכו עיניו מפאב נורא: סטירה אחת ניתתה בלחיו, ואחריה עוד אחת ועוד אחת. אביו הרביץ בו. יהודי אדוק היה אביו, שבקריאת שירים עבריים ראה מעשה־אפיקורסות של המשפילים מחללי־השם. אביו היכה אותו ואחר־כך קשר אותו בחבלים אל השולחן והכריח אותו להעתיק דפים שלמים מתוך ספר־המצוות של היהודים שנקרא "שולחן ערוך". מאז נזהר שפירא לקרוא שירים עבריים רק בסתר, הרחק מאביו ומכל שאר האנשים של רחוב־היהודים שהיו דומים כולם לאביו. פעם אחת ישב וקרא שיר עברי רחוק מהבית, על שפת הנהר. ישב בדשא, ואגב קריאה היה לועס פרוסת־לחם. לשמע רחש בין הקנים הרים את ראשו. מישהו הציץ בו ורץ מיד להלשין עליו. כשחזר הביתה קידם אביו את פניו בעיניים מזרות־אימים. אותו יום צום תשעה־בבב היה. אביו גירש אותו מן הבית, ובעיירה כולה לא היה עוד מקום לנער שאכל בפרהסיה בצום תשעה־באב. הוא ברח לעיר הגדולה והרחוקה פטרבורג, ושם נתגלה לו שפדי לשבת בה צריך יהודי לרשיון. רשיון־ישיבה בפטרבורג לא היה לו, ולפיכך הריץ מכתב הביתה וביקש שישלחו לו את תעודותיו וכן גם סכום־כסף שיוציאו מן המיצר עד שיצליח למצוא עבודה. היכה וחיתה, אך תשובה מן הבית לא באה. בלי פרוטה לפרטה ובלי רשיון־ישיבה היה הנער נע־ונד בעיר הגדולה והזרה, לן תחת כיפת־השמיים באחד הפרוורים הרחוקים מסכנת הפקידים והשוטרים, ומטאטא את השלג מן הרחובות כדי להשתפר כמה אגורות לארוחה חמה. יום אחד צנח חולה בחצר אחת בשכונה עניה בקצה העיר, במקום שנקרא בשם "פטרבורגסקאיה סטורנא". כובסת נוצריה, מדיירות הבית, חמלה עליו ואספה אותו אל ביתה. היא היתה יוצאת בכל יום לעבודה ובתה הצעירה היתה מטפלת בו בחום ובאהבה עד שנקשרה נפשו בנפשה.

כשקם מחליו נשא לו קונסטנטין שפירא את בת הכובסת לאשה והתנצר. הוא למד את תורת הצילום, ולימים נעשה צלם־אמן מפורסם שנתמנה ל"פוטוגראף־החצר של הנסיך־הגדול ולאדימיר אלקסנדרוביץ ופוטוגראף האקדמיה למלאכת־מחשבת". כשרווח לו היה עוזר לכל סופר ומשורר עברי ומנדב מפספו ביד רחבה, ואז פרצו הפרעות ביהודים. חלום ילדותו, חלום מלכות־ישראל בארץ־ישראל, שב־התעורר בו, והוא החליט שהגיעה השעה להגשימו. הוא שלח תרומת־כסף גדולה ליהודים שחשבו והרגישו כמוהו והתאגדו יחד בתנועת חיבת־ציון. הלם סטירת־הלחי מימי ילדותו פקד אותו שוב כשהחזירו לו את תרומתו. חובבי־ציון סירבו לקבל סיוע מידי יהודי שהמיר את דתו, וחלום־ילדותו הפך חלום־בלהות שהחל לבעתו בלילות. בחלומו הוא ניצב בין עמודי הענק של ארמון המלך ושר לבני עמו משירי ציון. ההמון מקדם את פניו בתרועה, ובנות ירושלים קושרות זרי־פרחים לראשו. פתאום נשמעת צעקה: "מה לך ולנו? צא מפה—לך לעזאזל!" אביו מגרש אותו מן הבית. לא אביו הוא זה אלא חובבי־ציון הצעירים שקורעים מעל ראשו את זרי הפרחים ורומסים אותם

ברגליהם. חלום-בלהות זה היה מתחלף לסירוגים בסיוט נורא ממנו: הפמרים גוררים אותו ברגליו לבית-הקברות הנוצרי. הוא מבקש לצעוק בכל כוחו, "אני חי! אני חי!" אבל קולו לא נשמע לו. שלושה פועלים לבושי שחורים כורים קבר בתוך השלג הלבן שמקיף את כל המצבות סביב-סביב. המועקה הנוראה הרובצת על חזהו מחניקה את צעקותיו, וקול הפעמונים המצטלצל באזניו בדרך אל הקבר גובר והולך. במאמץ עליון הוא מצליח לצעוק, "אני חי!" ברגע שהוא מתעורר לקול פעמוני הכנסיה הארמנית הנשקפת מבעד לחלון הדרו. פעמוני הכנסיה הארמנית השכנה רידפו אותו בקצב גובר והולך, וכיוון שלא יכול עוד לעמוד בביעותיהם עקר דירתו למקום אחר, והדבר עלה לו במשפטים ממושכים וטורדניים ובממון רב, שכן במעשהו זה הפר את חוזה-השכירות. הוא החליט לעזוב את רוסיה ולעלות לארץ חלומות-ילדותו, אך מותו הקדים אותו. הוא נקבר בכפר הקטן סטרילנה סמוך למפרץ הפייני, מקום הולדת אשתו. שלושה סטודנטים עבריים צעירים, שהיו מכינים עצמם לעלייה לארץ-ישראל, ליוו את ארונו וסתמו עליו את הגולל ברוחות-האביב הראשונות שריפרפו ובאו מן המפרץ.

לואידור קם, צרר משום-מה את כתב-העת עם חליפת-המכתבים העתיקה בתוך תרמילו, ועזב את הקומונה הרוסית בלי לומר דבר לאיש. כשהגיע ליפו פגע בו ההלם. ספן ערבי נשא אותו מן האניה אל הסירה, ומן הסירה העלה אותו הספן הערבי על אדמת ארץ-ישראל. יפו היתה מלאה ערבים וקולות ערביים ומהומה ערבית וריחות ערביים. הוא לא העלה כלל על דעתו—גם לא ראה ברעים שבחלומותיו על משכבו בלילות—שאנשים אחרים, בני עם אחר, כבר הקדימו אותו ובאו ארצה והתישבו על אדמתה לעבוד אותה ולחיות בה. הוא שמע אמנם על הערבים, אבל תיאר לעצמו שייקל בהם מעבר לגבולות, בשבילי-המדבר היורדים מצרימה או בדרכים המוליכות לנהר-הפרת. כמו קונסטנטיין שפירא כן גם הערבים העלו בו זכרון מימי ילדותו. זכרון של פסוק:

על דרכים ישבת להם

כערבי במדבר

במדבר—אבל לא בתוך ארץ-ישראל. כשעלה מיפו לירושלים ופגש את יעלי בבית-הקפה "קנקן" סיפר לה בחיוך—רק עם יעלי מסוגל היה לואידור להסיח בחיוך על עצמו, חיוך נינוח ומשותרר של מי שנמצא בעת-ובעונה-אחת בתוך עצמו ומעבר לעצמו, מעל ומעבר למחשבותיו וזכרונותיו ושאיפותיו והרגשותיו ופחדיו—שבליילה הראשון לבואו ארצה, במלון הקטן המלוכלך ביפו, נדדה שנתו לא מפני הפשפשים ולא מפני החום המעיק ופלגי-הזיעה אלא מפני השפה הערבית שהצטלצלה כל הלילה באזניו כקריאות ממושכות של יא-לה יא-לה יא-לה יא-לה יא-לה, קריאות שנשתזרו לתוך סיוטיו של קונסטנטיין שפירא שהחלו לבעתו. כל אותו ליל-נדודים בכה—בקול רם בכה, התיפח כילד בן שבע, ולעת בוקר התחיל לצחוק כפי שלא צחק מעודו: צחק בקול רם, מצהלות-צחוק בקעו ממנו. התפתל מצחוק על בכי-הלילה. צחק

משנפקחו עיניו עם אור ראשון לראות פתאום שכל הלילה בכה על מה שהיה קורה, חס-וחלילה, לאדם מת אילו נשאר בחיים ואילו היו חלומותיו מתגשמים. לבו ממש נקרע בקרבו מגודל הרחמים על קונסטנטין שפירא הקבור באדמת המפרץ הפיני, אשר זה שנים רבות עשבים עולים בלחיו אביב אחר אביב, על מה שהיה עולה בגורלו אילו נשאר בחיים ואילו הצליח סוף-סוף להגיע לארץ-חלומותיו. הנה הוא ניצב בין עמודי-הענק של ארמון המלך כדי לשיר לבני עמו משירי ציון כפי שהיו הלוויים מומרים בבית-המקדש ממזמורי דוד המלך. רחש מתקהל עולה באזניו. עוד-מעט-קט יקדם ההמון את פניו בתרועה, ובנות ירושלים תקשורנה לראשו זרי-פרחים. הוא נושא עיניו סביב ורואה המון גדל-והולך של ערבים בגלימות ובכפיות ובתרבושים שמנפנים בוורעותיהם וקוראים כנגדו בקצב מאיים "יא-לה יא-לה יא-לה יא-לה". "טעיתי בדרך", אומר קונסטנטין שפירא לזקן הקטן והצמוק בעל העיניים החודרות והזקן הפרוע שעומד לידו, "לא לירושלים הגעתי אלא לבגדאד".

"לא טעית בדרך", אומר לו טולסטוי הזקן, "פה ירושלים, אבל לך אין מה לעשות פה. אתה רואה שאין איש מבין אותך, ואין איש רוצה בך במקום הזה".

"אם כך", אומר לו קונסטנטין שפירא לטולסטוי הזקן, "אם אין לי מה לעשות בירושלים, אסע לבית-לחם יהודה ומשם אמשיך בדרכי לחברון".

"אתה לך שוב לביתך ואל תידחק לתוך בתים זרים", אומר לו טולסטוי הזקן ומטיח את הדלת בפניו. רעם פעמונים מהדהד באזניו וממלא את ראשו להתבקע. חושש הוא להפנות ראשו לאחור שלא לראות את שלושת הכמרים שרודפים אחריו כדי לגרור אותו לבית-הקברות. הוא שומע את צעדיהם הקרבים והולכים ובכל כוחו הוא דופק בדלת הנעולה בפניו, דופק בשני אגרופיו על שער הבית וצועק כדי שישמע מישהו ויבוא לפתוח לו. יש אנשים בפנים ואין איש ניגש לפתוח לו. המון גדול חוגג שם בפנים, ובתוך ההמולה אין דפיקותיו נשמעות. הוא דופק וצועק ומתעורר שטוף-זיעה לתוך רעש השוק הערבי בחום-הבוקר המהביל.

בכל בוקר היה לואידור מתעורר מחדש לתוך המולת השוק הערבי, ולבו הומה בו מחדש לקונסטנטין שפירא על שהצליח להגשים את חלום חייו ובא לירושלים.

"איך השירים שלו?" שאלה יעלי.

"השירים של מי?" שאל לואידור. הוא ידע שיעלי מעריצה משורר עברי מודרני שנקרא אשבעל עשתרות, ושכלל אוהבת היא לקרוא שירים.

"השירים של קונסטנטין שפירא שלך, של הדיבוק שלך", אמרה יעלי וצחקה. אפה הקטן, הסולד, המתקלף בשמש, התקמט בצחוקה, ובעיניה ריצד זיק שובב. "אף פעם לא שמעתי את שמו". הוא היה נוטל את ראשה בשתי ידיו ומנשק אותה בלי הרף, את עיניה, אפה, פיה, לחייה, צווארה—כל-כך חמודה היתה—אלא שלא קמה בו הרוח. רגע שקע בשתיקה עגומה, ואחר-כך אמר: "אינני יודע. מעולם לא עלה על דעתי לקרוא את השירים שלו. מעולם לא עלה על דעתי אפילו לקרוא את תולדות חייו. לא חשבתי עליו בכלל כל השנים. רק כשקראתי את המכתב של סטראכוב אל טלסטוי זכרתי פתאום את הסיפור שסיפר לי אבי כשהייתי ילד בן שבע. אינני יודע אפילו

אם מה שאני זוכר מתוך הסיפור של אבא שלי דומה למה שקרה באמת לקונסטנטין שפירא".

"אם כך", אמרה יעלי והחזיקה בכובע-הקש שלה המונח על הכיסא לצדה, נכונה לקום וללכת לדרכה, "אנסה אני למצוא את השירים של קונסטנטין שפירא ולקרוא אותם במקומך. אגש לספריית בני-ברית ואשאל את הספרן. סרוליק הקטן יודע בדיוק כל מה שנמצא בספריה שלו".

כאשר קמה ממקומה וצעדה לעבר דלת בית-הקפה, חזרה אותה חרדה שלא הרפתה ממנו מאז בואו ארצה, מן הרגע בו העלה אותו הספן הערבי על חופה של יפו, והחלה מתפשטת ומתחלחלת לעבר ראשי אצבעותיו ובהונותיו. תוך כדי כך גדחף לברוח לחדרו ולהסתגר בו, אלא שהוסיף לשבת במקומו, מתאמץ לעטות שלנה. יום-טוב העצוב, בעל המקום, היה מנגב כלים ליד הדלפק, ושותפו, פסח השמן, היה רוכן לידו על-גבי רשימה של חשבונות. מעל לדלפק נמשך מדף טעון חבילות ושקיות וצנצנות-זכוכית כרסתניות. לגודל חרדתו ראה לואידור פתאום שהמדף הנכסף תחת משאו ונשען בשני קצותיו על סומכות-עץ רעועות מחוברות לקיר במסמרים חלודים ומזדעזע עם מעבר עגלה על פתח בית-הקפה: עוד-מעט-קט והמדף על כל חבילותיו וצנצנותיו יתנפץ על ראשיהם של יום-טוב העצוב ופסח השמן. לואידור קפץ ממקומו, הצביע על המדף וצעק: "הוא גופל!" פסח השמן נשא ראשו מן החשבונות, חיך במלוא שיניו הקצרות, המרווחות זו מזו, ואמר: "אל תחשוש, לואידור. המדף החזיק מעמד עד עכשיו והוא יחזיק מעמד עוד עשרים שנה".

"אבל צריך לעשות משהו לפני שיפול", אמר לואידור ויצא החוצה שלא לחזות בהתנפץ צנצנות הזכוכית על ראשיהם של יום-טוב העצוב ופסח השמן. בבהירות יוצאת-מן-הכלל ראה את רגע השבירה על כל פרטיו: את המסמרים החלודים שמתפופפים והסומכות המתבקעות והמדף הנחצה לשנים והצנצנות הצונחות בצלצלי זכוכית והדם הפורץ בסילונות מפניהם ומראשיהם של שני השותפים. איך יכול פסח השמן לחיך במין שלנה שכזאת מתחת למדף רעוע עמוס משא כבד שבכל רגע הוא עלול ליפול עליו ולפצח את גולגלתו? "נכון", אמר לואידור לבפשו בוויכוח שהיה מנהל בלבו עם פסח השמן, "אני מתוה. עצבי רופפים ואילו אתה איש רגוע, נינוח ושאגן בעל עצבים חזקים. אבל גם אילו היו עצביך עשויים פלדה כחולה לא היו הם משנים את העובדה שהמדף מעל לראשך רופף, שהוא עמוס משא כבד, ושהוא נשען על סומכות בקועות שמחוברות לקיר במסמרים חלודים! אתה יכול לטעון שדמיוני החולני מטלטל אותי ואילו אתה איש מעשי שעומד בשתי רגליו השמנות על קרקע מוצקה. אם אמנם איש מעשי אתה שמסתכל בעין מעשית בדברים שצריך לעשותם בעולם העשייה, על-אחת-כמה-וכמה עליך לבקוט אמצעים מעשיים בעוד-מועד, לזרוק את כל המבנה הרעוע הזה ולבנות חדש ומוצק על מקומו, ולא לחכות עד שהוא ישבור לך או ליום-טוב העצוב או למישהו אחר את הראש! מדוע-זה אתם, האנשים המעשיים, סומכים תמיד על הנס ואינכם עושים מאומה עד שלא תרד המכה על ראשיכם!"

משהסתגר בחדרו נפל אפיים על המיטה בבגדיו ושקע בשינה כבדה. פתאום התעורר וקפץ בהחלטה לחזור מיד לקפה-”קנקן” כדי לתקן במו-ידיו את המדף. לא, לא לתקן אלא לבנות מדף חדש תחתיו. אם אין בעלי-הבית עושים את המוטל עליהם, גם עלולים הם ברשלנותם הפושעת להביא למותם של אנשים, נשים וטף שהרי לא רק שתי העוזרות הערביות נכנסות ויוצאות בפתח המטבח מתחת למדף אלא אפילו ילדיו של פסח השמן, ילדיו שלו עצמו, באים פעם-בפעם לשחק שם—חובה עליו על לואידור, שרואה את הסכנה וער לה, להתקין מדף חדש במו-ידיו. במקום שאין אנשים, השתדל להיות איש! מראהו שלו כשהוא עומד וחולץ את המסמרים החלודים מן הקיר ומפרק את הסומכות הבקועות ומבריג סומכות-ברזל ומתקין מדף חדש ומוצק מילא אותו תחושת-עונג שבן-רגע נתחלפה בלפיתת-מצוקה עוצרת-נשימה עם זכר המעשה בעציץ-הגיראניום. יום אחד, משיצא אל גזוזטרת הדרו, נוכח לדעת שמשרתת המלון—אותה ערביה פותה עצמה שהיתה שוטפת את הכלים בלילות בקפה-”קנקן”—הציבה את עציץ-הגיראניום על שפת המעקה ממש. כל רוח מצויה עלולה היתה להפילו על ראשי העוברים-והשבים ברחוב. הוא מיהר להרתיע את העציץ אחורנית, לעבר הגזוזטרה, ואז נוכח לדעת ששני העציצים האחרים על המרפסות הסמוכות גם הם נוטים ליפול לרחוב. מיד דפק על דלת החדר הסמוך שבו התגורר סוחר-צמר זקן וחירש-למחצה מזוצאי גרמניה. הלז, שהיה יושב וטובל שתי רגליו בקערת מים חמים, נתן מבט אטום בלואידור ואמר לבסוף: ”קח את העציץ לחדר שלך. אינני אוהב גיראניום. מעולם לא אהבתי את הפרח הזה”. ולואידור נשא את העציץ אל גזוזטרתו שלו בשמחה ובתחושת הקלה בלתי-צפויה: מאחר שגם העציץ הזה יעמוד על המעקה שלו, יוכל תמיד, אחרי צאת המשרתת, להזיז גם אותו אחורנית בלי שיצטרך להטריד את הזקן בכל יום. באותו רגע הופיע על המרפסת השלישית בעל-המלון בכבודו-ובעצמו, ולואידור החל להסביר לו את הענין: מוכן היה, ואפילו להוט, לקבל לידיו את העציץ השלישי ולפטור בכך גם אותו מחובת השמירה לא רק עליו—לאמור על העציץ—אלא בעיקר על ראשיהם של כל העוברים-והשבים למטה ברחוב. חמת-זעם ניצתה בפרצופו הארוך של בעל המלון. הוא דילג ובא במרוצה מן החדר השלישי, חטף את העציץ מידיו של לואידור והחזירו לחדרו של סוחר-הצמר, ולאחר שהציבו על המעקה בזווית חדה עוד יותר, כך שהיה ממש נטוי ועומד על בלימה, מוכן ומזומן בכל רגע להתחלק ולהתנפץ על ראשו של עובר-האורח הראשון, צעק לעבר גזוזטרתו של לואידור: ”אתה אינך בעל-בית פה לעשות לי סדרים! אני בעל-הבית ואני אחליט היכן יעמוד כל עציץ! לא את העציצים אסלק מפה אלא אותך! אתה אינך אלא אורח פה!”

זכרון החרון המעוות את פרצופו הארוך של בעל-המלון, המכוער ממילא, עם המלים, ”לא את העציצים אסלק מפה אלא אותך!” צבט בלבו של לואידור עד כדי כך שחש שלא יוכל להישאר בחדר הזר הזה אפילו עוד רגע אחד. הקירות עצמם דחו אותו, ובחפזו להימלט רץ אל הגזוזטרה וחשב לקפוץ אל הרחוב. היתה שעת-לילה מאוחרת. הוא לא ידע בדיוק מה השעה, אך מסתבר שמאז שובו מקפה-”קנקן” ישן

בבגדיו כמה שעות רצופות. בדממת הלילה היו החנויות סגורות והבתים שרויים בחשיכה, פרט לכמה חלונות מוארים פה-ושם. התול שחור עבר, נעצר באמצע הרחוב כדי לגרד את אזנו בכפתו האחורית, נחרד רגע וצפה לאחור והמשיך בדרכו אל פתח-הזבל בשגים-שלושה דילוגים. לואידור רכן אל מעבר למעקה וגילה פתאום, ממש מתחתיו, את מקור חרדתו של החתול השחור: זוג חבוק. נער ונערה היו עומדים שם, מחבקים ומלפפים זה את זה בשתיקה, וצמרמרות חלפו בגופו של לואידור. "יכול הייתי ליהפך לרוצח שלא-מדעת, ולא סתם רוצח, אלא רוצח של זוג אוהבים", אמר לנפשו וזכר סיפור-מעשה שקרא פעם בעתון, מעשה שהעסיק אותו זמן רב "מן הבחינה הפילוסופית": מעשה באשה אחת, בת פאריז שהחליטה לאבד עצמה לדעת בקפיצה מראש המגדל הימני של כנסיית נוטר-דאם. אמרה ועשתה, ומראש המגדל נחתה על שתי סטודנטיות צעירות, תיירות מארצות-הברית. שתי הצעירות נהרגו בו-במקום, ואילו היא נשארה בחיים ללא היזק קשה. יצאה בשני שברים ברגל אחת. זמן רב היה לואידור הוגה באותו מעשה ושואל את עצמו וחוזר ושואל אם אמנם יש קשר כלשהו בין אדם לגורלו. שתי צעירות אמריקאיות נהרגות רק מכיון שעלה על דעתה של אשה פאריזאית לאבד עצמה לדעת! ועכשיו הוא עצמו כמעט רצח זוג אוהבים רק מכיון שביקש להימלט בדרך הקצרה ביותר משנאתו של בעל-הבית הזר! לואידור חזר לחדר הזר ופנה אל המדרגות. בטפיפה קלה ירד בהן עד שנעצר וחזר ועלה במרוצה ושוב פרץ אל הגוזזטה: זכר שפרכינתו אל מעבר למעקה הסיט את עציץ הגיראניום שעלול ליפול על ראש הזוג. העציץ באמת קרוב היה לשפת המעקה, אבל הזוג כבר לא נמצא מתחתיו אלא מתחת לעציצו של סוחר-הצמר: אט היו צועדים על מרצפות המדרכה, נעצרים כדי להתחבק ולהתנשק, וממשיכים בדרכם בחשפת-הליל. אילו ניתן לו הדבר היה נכנס לכל אחד משני החדרים הסמוכים כדי להרתיע את העציצים לפני בריחתו. "ומי יודע עוד כמה עציצים נטויים ליפול עליהם בדרך", אמר לנפשו כשנמצא כבר על המדרכה למטה והיה צועד בעקבות הזוג שנעלם מעבר לפינת הבית. כאשר נעלם צמד הנאהבים נותר לואידור ברחוב הריק סמוך לחתול שנובר בפח-הזבל המדיף חמיצות באושה של פירות רקובים. הוא הרחיב צעדיו, וככל שמיהר כך סגר עליו הרחוב העוין והכביד בו את תחושת החנק. "אין לאן לברוח", אמר לנפשו, "אפשר רק לברוח פנימה". פיסת נייר-עתון שניתקה, כפי הנראה, מפח-הזבל ברוח-הליל ודבקה אל נעלו היתה מתלבטת עם כל פסיעה שעשה. נעצר ורכן עליה להסירה. "רץ כצבי" היה כתוב שם, או, אולי, "ארץ-הצבי" — קשה היה לקרוא בחשכה. מכל-מקום ברור היה שמעל לאותיות מצויר צבי ניצב בראש הר. מועקת החנק נמוגה ולבו פחד ורחב בהתפעמות פרועה. "עכשיו או לעולם לא!" אמר בקול רם, ובתוך כמה רגעים הגיע בריצה קלה למגרש-הרוסים ומשם פנה למשעול היורד אל חדרה של יעלי. בלי להסס אף רגע דפק על הדלת אחת ועוד אחת ועוד אחת. אין קול ואין קשב. סבב ופנה לחלון החשוך ודפק גם עליו. אילו נמצאה בחדרה היתה מתעוררת זה מכבר. הוא דפק וצעק "יעלי, יעלי" אל תוך החלון החשוך והדומם, ובלבו היה חוזר ואומר משום-מה: "ההרים הגבוהים ליעלים,

ההרים הגבוהים ליעלים". קול פסיעות כבדות, עמומות, הידהד ובא מכיוון מוצררה ומאה-שערים, ועמו מעין חילופי-דברים נרגזים. לואידור לא נרתע. להיפך: פתאום, להפתעתו, חש עצמו כצוק איתן שעתיד לנפץ את כל מי שיהיו להתקרב אל חלונה של יעלי, ועם זאת גיחך בינו לבינו למין חכמה שהבזיקה במוחו באותו רגע לאמור: "וכשהגיע סוף-סוף ההר אל יעלי, לא נמצאה יעלי בביתה!" הפסיעות קרבו והלכו ומתוך החשיכה ביצבצו ועלו שני החברים הרוסים, איליה ואיוואן, המתגוררים במרתף בית-המלון שעתה-זה נמלט לואידור ממנו. חמת-זעם אשר מימיו לא ידע דוגמתה הציפתו עם ודאות-פתאום ששני הנוכלים הללו מתכוונים לבוא אל חדרה של יעלי באישון-לילה, לנצל את טוב-לבה, את תמימותה ואת רחמנותה—שהרי יעלי לעולם לא תסגור את דלתה בפני עייף ורעב וצמא, בפני הגולים החלפאים והנדפאים הללו— כדי לעלות עליה ולאנסה, שניהם ביחד וכל אחד לחוד! "והיא", כך אמר לנפשו, "הרי תתבייש אפילו לצעוק!" ובלבו ידע שבו-ברגע שיעזו השנים להתקרב אל חלונה יהרוג את שניהם במכות-אגרוף. יחנוק אותם! "ואולי לא יהיה להם צורך כלל לאנוס אותה?" שאל את עצמו פתאום. "אולי היא מחכה להם? ולא דווקא בלילה הזה בלבד! אולי נוהגים הם להיכנס אליה מדי-לילה-בלילו אחרי השתייה?" לואידור ידע שהשנים נוהגים להשתפר ערב-ערב בחנות-היינות של שמואל המוזג, בפנינת מאה-שערים, ומעולם לא עלה על דעתו לשאול עצמו מה הם עושים אחרי השתייה! זיעה פרצה מכל הנקבוביות שבעורו וכל גופו התמוטט ברפיון-פתאום. לאטו החל מדדה בפיק-ברכיים לעבר הספסל שברחבת מגרש-הרוסים. הוא הפנה פניו אל החורשה שבמורד לבל יבחינו בו — לא קם בו כוח אפילו לומר להם שלום, אלא שלהוותו הלכו השנים בעקבותיו והתישבו גם הם על הספסל.

"הא! הרי זה אתה, לואידור!" קרא איליה. דמעות שיכרות היו זולגות אט-אט מעיניו, ולמראה לואידור פרץ בבכי רם. "די, די—מספיק לבכות!" קרא איוואן לעומתו, "עליך להתגבר!"

איליה הבוכה היה האדון, ואילו איוואן שימש אותו כמין נושא-כלים. בשעתו בעל-נכסים היה איליה, כפי הנראה, אך מאז בואו לירושלים—או לפחות מאז פגש בו לואידור בבית-המלון—היה עני מרוד כאיוואן, ושניהם גם יחד התגוררו במרתף, ואפילו את שכרו החדשי לא תמיד מצאה ידם לשלם במועדו. גם את כוס הוודקה נאלצו כפעם-בפעם לשותות בהקפה. ביקש לואידור לקום, אלא שאיליה אחז בדש מעילו ובעיניו הזולגות דמעות התחנן לפניו שלא יעזבנו ושלא יירק בפרצופו אף שהוא, לאמור איליה, אדם שפל הוא: "כן, כן", געה בקול ניחר, "נפש שפלה לי, נפש נקלה ושפלה!"

"לא נפש שפלה לך כי אם נפש אצילה!" ניחם אותו איוואן, "ועכשיו התגבר והפסק לבכות!"

"לא, לא" התריס איליה כנגדו, "חייב אני לספר ללואידור את האמת, את כל האמת. לא אסתיר ממנו דבר. ובכן, דע לך, לואידור, שהערב התגלתה נפשי בכל שפלותה! כשנכנסנו אצל שמואל המוזג לשותות כוסית גילה איוואן פתאום שהכוסית שלו

מלוכלכת, ואמנם מלוכלכת היתה. אדון שמואל לא רחץ אותה לפני שמוג בה וודקה בשביל איוואן. 'שמעני, אדון שמואל', כך פנה איוואן ואמר לו, 'הכוסית מלוכלכת. הואל-נא בטובך ומזוג לי אחרת במקומה!' אדון שמואל ניגש ובחן אותה, וכבר היה מוכן להחליפה בכוסית וודקה אחרת, אלא שבאותו רגע גדלק בי הכעס הגדול! כעסתי על איוואן כעס גדול מאין כמוהו. וכי כיצד מעז איוואן זה, שנולד באורות-הסוסים של אבי, שהתפלש בסחי ומאוס עד שהרמתי אני אותו מאשפתות, כיצד מעז הוא פתאום לדרוש כוסית אחרת? אדון געשה הוא לי, אציל-הנפש! 'כך', אמרתי לו לאיוואן, 'כבר לא נאה לך לשתות מן הכוסית הזאת? הכוס הזאת אינה נקיה דייה לטעמך? כל ימי-חייך לא הורגלת לשתות אלא בכלי-בדולח שעלו מן הרחצה? אם כך הדבר, אם לא נאה לך לשתות מן הכוסית, תשתה מיד מן הנעל שלי! ובבת-אחת חלצתי את הנעל השמאלית, שפכתי לתוכה את כל הוודקה, דחקתי אותה לתוך פיו ואמרתי לו: 'שתה, בן-כלבה שכמותך!' ומה סבור אתה, לואידור? הוא שתה את הוודקה שלו מתוך געלי השמאלית! שומע אתה, לואידור? אני עצמי לא יכולתי שאת את סרחונה של הנעל השמאלית שלי. אך פשטתי אותה, מיד פשה הסרחון בכל חנות-היינות. ואני הרי ידעתי גם ידעתי שאיוואן לא יתנגד לי—ידעתי גם ידעתי שעושה אני מעשה של שפלות שאין דוגמתו, ידוע ידעתי שאיוואן טוב ממני עשרת מונים, ולא רק מפני שהוא מפרנס אותי. אני—וכי מסוגל אני להרוויח כסף? לולא איוואן מזמן הייתי גזוע ברעב—לא רק משום כך איוואן טוב ממני עשרת מונים אלא מכיון שאלוהים הטוב חנן אותו בנפש גדולה למרות שנולד באורות-הסוסים, ואולי דווקא משום כך! ידעתי שאני אינני ראוי לנשק את כפות-רגליו, ואף-על-פי-כן אילצתי אותו לשתות מתוך הנעל השמאלית שלי, והתענגתי על המראה! ממש התמוגגתי מרוב הנאה למראה איוואן חברי הטוב: החבר האחד-והיחיד שיש לי בעולם כולו, החבר שהציל את חיי—למראה איוואן יקירי שיושב ושותה את הוודקה שלו מתוך הנעל השמאלית שלי! הרי בעולם כולו אין עוד אדם שפל ונקלה וגס-רוח יותר ממני!"

"די! מספיק לבכות. עכשיו התגבר וקום", שיסע אותו איוואן ותמך בו להרימו, אלא שאילית כבד היה ממנו וחזר וצנח על הספסל. לואידור נחלץ לעזרתו של איוואן ובכוחות משותפים העמידוהו על רגליו. מחובק ומלופף מימין ומשמאל בידי איוואן ובידי לואידור הגיע אילית עד מיטתו. בטרם יצנח עליה התנער פתאום כדי להודות ללואידור והתנפל עליו בחיבוקים ובנשיקות. עד שלא הספיק לואידור להירתע כבר היו דמעותיו ורירו של אילית מציפים את פניו. לחרדתו נוכח לואידור לדעת שלמרות שכרונו ורפיונו והתמוטטותו מחבק אותו אילית בכוח רב. לואידור נאלץ להיאבק אתו, ורק במאמץ גדול, ובסיועו של איוואן, הצליח להשתחרר מצבת-זרועותיו של זה ולרוץ אל הפרז שבחצר. זמן רב היה מערה מים על ראשו ועל ערפו ועל פניו עד שחזר לחדרו והסתגר בו. רגע נראה היה לו שאם יניח ראשו על הכר ישקע בשינה עמוקה, ומשנהו קפץ וחזר ועמד בתחושת-בחילה. עכשיו לא רק זר ודוחה היה לו החדר אלא גם מאוס: בחילה ממש עורר בו בהבל-פיו המצהין של אילית ובמימרח רירו. לואידור

חטף את התרמיל המתגולל בפינה, למראשות המיטה, וברח החוצה. בתרמיל צרור היה כל רכושו, והוא ידע שלכאן לא ישוב.

במסעו השני ברחובות הלילה כבר היה לו לאן לברוח. הוא מיהר לעבר חדרה של יעלי, וכשהגיע אל הספסל בפינת המשעול התישב והניח את התרמיל למרגלותיו. פישפש והוציא עפרון, אבל נייר-כתיבה לא נמצא לו. הפך כה-וכה במעמקי התרמיל ולבסוף תלש בקוצר-רוח את העמוד האחרון, הריק, של אותו כתב-עת עתיק שפירסם את חליפת-המכתבים שבין טולסטוי לבין סטראכוב. קם וניגש אל הפנס הבודד הניצב באמצע מגרש-הרוסים, ליד עמוד-הענק החצוב בסלע הקרקע, שרוע לכל ארפו ומוטל עזוב באמצע כרייתו עוד מימי הורדוס: כפי הנראה כבר אז הפסיקו החוצבים את עשייתו מפיון שנתגלה בו בקע עמוק חסר-תקנה. הניח לוואידור את פיסת הנייר על שפתו והחל כותב מהר בכתב-ידו הקטן והצפוף. הוא החליט לכתוב לה, ליעלי, את הכל, ולדחוף את המכתב אל תוך חדרה בעד החריץ שמתחת לדלת. "זאת היא", אמר פתאום לנפשו כשנשמעו מאחור צעדי אשה קרבים ובאים. כשהפנה ראשו ראה את דמותה הנחפזת במעלה מגרש-הרוסים. מגודל ההתפעמות התחיל רועד כולו: "אצבע-אלוהים היא—עכשיו או לעולם לא!" כל גופו ניטלטל כבשעה שאחזה בו הקדחת בערבות-יריחו. פסע פסיעה אחת לעברה וחש שהוא עומד לשקוע תחתיו על ברכיו המרטטות. דחק את פיסת-הנייר הכתובה לתוך כיסו, ותחת שימשיך בדרכו צנח על הספסל בצד תרמילו. אותו רגע הגיעה יעלי אליו והביטה בו בחשש. משהכירה אותו אורו עיניה והיא שאלה ברוך: "מה לך, לוואידור, מדוע אינך הולך לישון?" והוא אמר לעצמו שלמען רגע אחד כזה כדאי לסבול פרשת-חיים שלמה. ביקש לומר לה את הדברים הכתובים במכתב הדחוק בכיסו; אלא שהדיבר ניטל ממנו ולא יצא מפיו דבר חוץ מקול נקישת השיניים זו בזו. "אינך מרגיש בטוב? אתה חולה? בוא אלי—אני גרה כאן, בסימטה שמעבר לשער", וכמו בחלום טוב מדי, כשרוי בגן-העדן, הלך אחריה והיה חוזר ואומר בלבו, "אצבע-אלוהים היא. אצבע-אלוהים!" יד-ביד נכנסו לחדרה והיא הורתה על מיטתה ואמרה לו שיתפשט ויפנס לתוכה ובינתיים תמזוג לו כוס חמים. וכשהיה הוא גומע מן התה מתחה היא את הווילון אל עבר השולחן והחלה מתפשטת מאחוריו. תוך כך שלחה לו חיוך חם ששיפך באחת, יותר מכל משקאות חמים חריפים שבעולם, את הרעדים והריטוטים, והקים אותו עליה: לפת אותה בחיבוק חזק וכיסה את ערפה בנשיקות קדחתניות. "מה לך? יצאת מדעתך?" נזעקה יעלי וניערה אותו מעליה בכוח. "חוזר מיד למיטה ואל תעשה שטויות!" מבטה התהפך. לא אהבה וחום היו בו עתה אלא בוז-פתאום נורא, מין זילזול וגועל-נפש, כאילו לא הוא האהוב ונחשק מחבק אותה לחדור לתוכה אלא מין צפרדע מאוס. מבט זה כמו בקע את נשמתו לשתים, כאילו חתך את האיבר מגופו וזרקו מבעד לחלון כשרץ נתעב. בפיק-ברכיים חזר לוואידור למיטה והסב פניו אל הקיר, והיא כיסתה אותו בשמיכה ואמרה: "ועכשיו לילה-טוב וחלומות נעימים". ובאמת, משהניחה ראשה על הספה שקעה בשינה עמוקה, אלא שלוואידור השתקן לא עצם עין: הוא קרס מפחד נורא. לא אצבע אלוהים אלא יד השטן נשתלחה להתעלל בו. חנק את האנקות

המתמלטות לצאת מפיו, ופתאום קם ואמר לאנוס אותה בשנתה: הנה שרועה היא לפניו וכתונת-לילה בלבד לבשרה, ויכול הוא לעשות בה ככל שראה בטובים שבחלו-מותיו-שבהקיק, אך כשניגש אליה היה זכרון מבט הבוז והבחילה שבעיניה חוצץ לחזור אל המיטה והתהפך מצד אל צד. קם והסתובב בחדר וחזר וצנח. קם וניגש אל החלון והפשיל את הווילון, אך לא תהום פערה פיה לקראתו אלא חצץ קרוב של שביל. עם אור ראשון לא יכול שאת עוד את שנתה העמוקה קצובת-הנשימה וברח החוצה והחל להתרוצץ ברחובות המאובנים על חלומות-השחר-בטרם-יקיצה. באותה שעה יצא פסח השמן, אחד משני בעליו של קפה-”קנקן”, להכין את ארוחת-הבוקר לראשוני הפועלים, וכשעבר על-פני הסימטה של מגרש-הרוסים בצעדיו המדודים, בדרכו אל פינת רחוב מליסנדה, ראה לתמהונו את דלת חדרה של יעלי נפתחת בלאט ולואידור השתקן מגיח מתוכה נרעש ובהול “כיוסף הצדיק אשר נס בשעתו מפני אשת פוטיפרע” — כך סיפר אחר-כך בחשאי, מגלגל עיניו הבולטות ומחייך כממתיק-סוד, לכל אחד מוותיקי “קנקן”. באותו יום נעלם לואידור מירושלים ורק כעבור זמן רב סיפר חיים-ארוכים, אחיו של ברל, שבמו-עיניו ראה את לואידור השתקן מסתובב בגלימה של בדווים בשוק של רמלה, אך הגברת לוריא לא האמינה לו וביטלה את סיפורו בחיוך של ליגלוג.

* מתוך הספר השלישי של “מגילות ירושלים”. שני הספרים הקודמים, “היכל הכלים השבורים” ו”המסע לאור-כשדים”, ראו אור בהוצאת ספריית-פועלים.